Náučný chodník Karola Brančíka

Kraj:	Trenčiansky
Okres:	Považská Bystrica
Geomorfologická jednotka:	Strážovské vrchy
Geologická jednotka:	jadrové pohorie
Chránené územie:	prírodná pamiatka Pružinská Dúpna jaskyňa
Prístup:	bus Pružina, Predhorie
Východisko:	Pružina, Predhorie, Pizzeria pod orechom
Trasa:	Pružina, Predhorie – nahor dolinou Rečica – Pružinská Dúpna jaskyňa
Dĺžka, prevýšenie:	1,9 km, prevýšenie 150 m
Čas prechodu:	1 h
Počet zastávok:	5
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, geovedné, ochranárske

Typ chodníka: samoobslužný, obojsmerný, líniový, peší, celoročný (pozri poznámky nižšie)

Nadväznosť na turistickú značku: Na začiatku je trasa krátko súbežná so žltou turistickou značkou.

Rok otvorenia: 2011; 2013 – 2015 obnova panelov

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave.

Textový sprievodca: skladačka Náučný chodník Karola Brančíka: Priedhorie – Pružinská Dúpna jaskyňa (autor textu Bohuslav Kortman, vydal Jaskyniarsky klub Strážovské vrchy SSS, 2018)

Kontakt: Jaskyniarsky klub Strážovské vrchy SSS, Stred 66/61, 017 01 Považská Bystrica, tel. 0905 488 028

Poznámka: Náučný chodník je pomenovaný po entomológovi a lekárovi Karolovi Jozefovi Brančíkovi (viac v hesle nižšie).

Upozornenia: (1) Vstup do Pružinskej Dúpnej jaskyne v závere chodníka je možný len so sprievodcom po predchádzajúcej dohode, a to len od 1. mája do 31. októbra. (2) Pre prípadnú návštevu Pružinskej Dúpnej jaskyne je potrebné mať vhodnú baterku (čelovku), pevnú turistickú obuv a oblečenie vhodné do jaskyne (ďalšie info v hesle o jaskyni nižšie).

Využiteľnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie. Odporúčame spojiť s návštevou Pružinskej Dúpnej jaskyne – pozri ďalšie info (v hesle o jaskyni nižšie).

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Pružina. Obec juhovýchodne od Púchova v úzkom juhozápadnom cípe Žilinskej kotliny, resp. jej časti Domanižskej kotliny, od severu ohraničenom Súľovskými vrchmi a z ostatných strán Strážovskými vrchmi v doline Pružinky. K obci patria aj osady (miestne časti) Podstrážie, Briestené a v susednom povodí Strážovského potoka ležice Chmelisko, Mlynište a Predhorie (označované aj ako Priedhorie). Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1272, kedy patrila panstvu Košeca. V 13. storočí prešla do vlastníctva zemianskych rodín Pružinských a Lieskovských. Pozoruhodnosťou je kalvária okolo pôvodne gotického rímskokatolíckeho farského kostola sv. Žofie so siedmimi obrazmi Jozefa Božetecha Klemensa z roku 1863. V základnej škole je pamätná izba rodáka Štefana Závodníka (1813 – 1885) – kňaza, pedagóga, buditeľa, organizátora spolkov, priekopníka včelárstva v Hornom Uhorsku, ktorý tu pôsobil v rokoch 1850 – 1885. Okrem školy nesie jeho meno i park s jeho bustou. V nezachovanom kaštieli v obci sa narodil Gábor Baroš (1848 – 1882) – zakladateľ moderného uhorského obchodu a dopravy, ako aj vynikajúci ekonomický a dopravný politik („železný minister“). Západne od obce nad osadou Riedka na plošinke vápencového výbežku priamo nad sútokom Strážovského potoka a Bieleho (Mojtínskeho) potoka v okraji Strážovských vrchov sa rozkladá slovanské hradisko Mesciská, opísané už v roku 1856.

Karol Jozef Brančík (Stará Bystrica 1842 – Trenčín 1915). Významný slovenský entomológ, lekár, múzejník, malakozoológ, botanik i speleológ. Od roku 1874 až do smrti pracoval ako lekár v Trenčíne, a to až ako hlavný župný lekár. V roku 1904 bol menovaný za kráľovského radcu. Mal výnimočné organizačné schopnosti – v roku 1877 založil a viedol Prírodovedecký spolok župy Trenčianskej, ktorého ročenky sám redigoval, v roku 1911 inicioval založenie Slovenskej muzeálnej spoločnosti a v roku 1912 založil a riadil múzeum v Trenčíne, ktoré vydávalo vlastný časopis. Podnikal výskumné cesty na Balkán a mal kontakty s prírodovedcami v Európe, Afrike, Ázii, na Madagaskare, Novej Guinei. Opísal viac ako 150 nových druhov hmyzu a mäkkýšov, jeho herbár – uložený v Trenčianskom múzeu – obsahuje vyše 7 tisíc položiek, podľa neho je pomenovaných viacero rastlín

(napr. púpavec Brančíkov *Leontodon brancsikii*), opísal viacero jaskýň v Malej Fatre i Strážovských vrchoch – preskúmal Pružinskú Dúpnu jaskyňu. Zaoberal sa aj archeológiou, numizmatikou, históriou, meteorológiou, hudbou a fotografiou, v Trenčíne založil korčuliarsky a tenisový oddiel. Zvolili ho za člena Uhorskej prírodovednej spoločnosti.

Prírodná pamiatka Pružinská Dúpna jaskyňa. Chránené územie juhovýchodne od Pružiny vyhlásené v roku 1994 na ochranu fluviokrasovo-rútivej jaskyne v triasových vápencoch v severnom svahu Čierneho vrchu nad suchou dolinou Rečica v okraji Strážovských vrchov s paleontologickými a archeologickými nálezmi a výskytom netopierov. Jaskyňa má veľký portál, je dlhá 300 m, hlboká 24 m. Hlavnú časť tvorí rozľahlá chodba široká viac ako 20 m s výškou až 6 – 8 m. Takéto rozmery sú indíciou veľkej paleokrasovej sústavy vytvorenej veľkým tokom s rozsiahlou zbernou oblasťou. V zadnej časti, ukončenej závalom, sú mohutné stalagmity a stalagnáty, steny pokrývajú sintrové náteky. Je najznámejšou jaskyňou Strážovských vrchov a patrí k najstarším známym jaskyniam na Slovensku, prvý raz sa písomne spomína v roku 1860. V roku 1894 ju preskúmal trenčiansky župný lekár, prírodovedec a múzejník MUDr. Karol Jozef Brančík (viac v samostatnom hesle), ktorý vyhotovil aj jej prvú mapu. Miestami v nej vidno nápisy, niektoré sú zo začiatku 19. storočia. Počas druhej svetovej vojny slúžila ako úkryt. Dnes v nej vykonávajú prieskum členovia Jaskyniarskeho klubu Strážovské vrchy. Pamiatka leží v rámci rozsiahleho územia európskeho významu Strážovské vrchy a rovnomenného chráneného vtáčieho územia (obe sú súčasťou sústavy Natura 2000). Jaskyňa je pre verejnosť čiastočne sprístupnená, a to od 1. mája do 31. októbra po predchádzajúcom ohlásení sa (inak je uzavretá) – pozri vyššie kontakt a poznámky.

Priepasť medzi Kačkami (Kortmanka). Fluviokrasová priepasť juhovýchodne od Pružiny v závere doliny Rečica v nadmorskej výške 850 m plytko pod sedlom medzi Hrubou Kečkou (1 037 m n. m.) a Ostrou Kečkou (938 m n.m.) v triasových vápencoch severnej časti Strážovských vrchov dlhá 100 m a hlboká 40 m s archeologickými a antropologickými nálezmi. Predpokladá sa, že fungovala ako ponor a s Pružinskou Dúpnou jaskyňou tvorí jeden jaskynný systém. Uzavreté ústie priepasti je dostupné pokračovaním po ceste dolinou Rečica od zastávky 3 (Dolina Rečica) Náučného chodníka Karola Brančíka (4,4 km, prevýšenie 360 m), resp. po zelenej turistickej značke z Pružiny. Verejnosti neprístupná.

Prírodná pamiatka Briestenské skaly. Chránené územie medzi Pružinou a jej miestnou časťou Briestenné vyhlásené v pravom svahu zúženej časti doliny horného toku Pružinky v roku 1992 na ochranu morfologicky hodnotného súboru skalných útvarov – veží, homolí, okien a pod. – budovaných bazálnymi karbonátovými zlepencami a brekciami vnútrokarpatského paleogénu južnej časti Domanižskej kotliny.

Strážovské vrchy. Rozsiahly horský geomorfologický celok na severozápadnom Slovensku medzi Trenčínom, Ladcami, Pružinou, Šujou (pri Rajci), Bojnicami a Malými Kršteňanmi (pri Partizánskom) s veľmi zložitou geologickou stavbou a pestrým reliéfom. Ich pôdorys je kompaktný s niekoľkými výbežkami. Najdlhšie hranice majú so zníženinami – na západe s Považským podolím, na severe so Žilinskou kotlinou, na východe s Hornonitrianskou kotlinou a na juhu s Podunajskou, resp. Nitrianskou pahorkatinou. Pomedzi ne krátko hraničia s Považským Inovcom (na juhu), Súľovskými vrchmi (na severe) a Malou Fatrou (na severovýchode). Dominantou je Strážov (1 213 m n. m.) v ich severnej časti. Sú jadrovým pohorím s hrasťovou štruktúrou, ktorá narúša príkrovovú stavbu. Budujú ich najmä vápence a dolomity subtatranských príkrovov, granitoidné jadro je odhalené len v malej juhovýchodnej časti pohoria (Suchý vrch a Malá Magura). Ako ostrovy sa vyskytujú na severozápade bradlové pásmo (s pruhom bradiel Dúbrava – Kalište – Butkov – Tlstá hora) a paleogénne sedimenty Centrálnych Západných Karpát (Mojtín). Reliéf pohoria je veľmi členitý, striedavo pahorkatinový až hornatinový. Od ostatných pohorí Centrálnych Západných Karpát sa líšia v tom, že nemajú ústredný chrbát. Tvorí ich mozaika vrchov, hrebeňov a chrbtov, eróznych brázd a kotlín, navzájom prepojených

hlbokými dolinami miestami s tiesňavovitými úsekmi prítokov Váhu (Podhradský potok, Teplička, Rajčanka). K juhu ich odvodňujú Bebrava a Nitrica s prítokmi. Územie je významné z hydrogeologického hľadiska – na zlomy v doline Tepličky sa viažu termálne minerálne pramene (liečebné kúpele Trenčianske Teplice) a na juhozápadnom okraji sú početné mimoriadne výdatné pramene kvalitnej pitnej vody. Pestré prírodné podmienky na relatívne malom území podmienili vývoj cenných rastlinných spoločenstiev ako aj jedinečných typov krajiny. Lesná krajina s mnohými skalnými útvarmi a bezlesím na nich sa strieda s lúkami a pasienkami v okolí obcí vo vnútrohorských kotlinách či širších častiach dolín (brázdach), vymodelovaných na menej odolných kriedových horninách (napr. Poruba, Omšenie, Valaská Belá, Zliechov, Čičmany). Prevládajúcimi lesnými spoločenstvami sú bučiny, na silno skeletnatých pôdach a skalách sú hojné sutinové lesy či reliktné boriny. V bohatej vápnomilnej flóre sú zastúpené teplomilné panónske druhy ale aj horské a vysokohorské karpatské druhy. Špecifikom je výskyt desiatok druhov rodu vstavačovitých.

Názvy informačných panelov

1. Náučný chodník Karola Brančíka Priedhorie – Pružinská Dúpna jaskyňa
2. Jaskyne a jaskyniari v našich vrchoch
3. Odbočka k Pružinskej Dúpnej jaskyni 490 m n. m. / Dolina Rečica
4. Odpočívadlo pod Dúpnou 550 m n. m. / Živočíchy v jaskyniach a okolo nich
5. Prírodná pamiatka Pružinská Dúpna jaskyňa 590 m n. m.

Informačné panely v teréne nie sú označené názvom náučného chodníka ani nie sú číslované.

JASKYNE A JASKYNIARI
V NAŠICH VRCHOCH

DOLINA REČICA

ZOREVÉNENÝ
DRAK

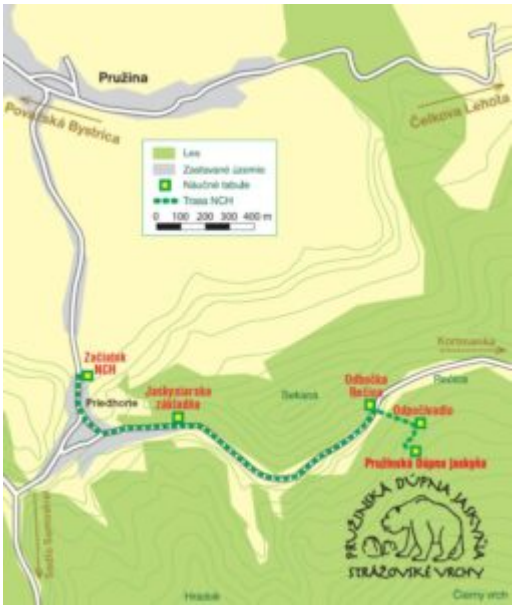

Pružina
Povážská Bystrica
Čelkova Lehota
Les
Zastavané územie
Náučné tabule
Trasa NCH
0 100 200 300 400 m
Začiatok NCH
Priedhorie
Jaskyniarska základňa
Tarkana
Odbočka Nečica
Odpočívadlo
Pružinská Diaľna jaskyňa
PRUŽINSKÁ DIAĽNA JASKYŇA
STRÁŽOVSKÉ VRCHY
Hradok
Čierny vrch

